

Początki i rozwój chirurgii onkologicznej w Polsce – w 25-lecie działalności Polskiego Towarzystwa Chirurgii Onkologicznej

Andrzej Kułakowski¹, Wojciech M. Wysocki^{2, 3, 4}

¹Centrum Onkologii – Instytut im. Marii Skłodowskiej-Curie, Warszawa

²Wydział Lekarski i Nauk o Zdrowiu, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza-Modrzewskiego, Kraków

³Redakcja Naukowa, Centrum Onkologii – Instytut im. Marii Skłodowskiej-Curie, Warszawa

⁴Klinika Chirurgii Ogólnej, Onkologicznej i Naczyniowej, 5. Wojskowy Szpital Kliniczny z Polikliniką, Kraków

W związku z 25-leciem Polskiego Towarzystwa Chirurgii Onkologicznej (PTChO) autorzy przypominają historię chirurgicznego leczenia nowotworów w Polsce. Artykuł jest zapisem wystąpienia prof. Andrzeja Kułakowskiego podczas ceremonii otwarcia XXV Zjazdu PTChO, 16 maja 2019 roku w Warszawie.

Biuletyn PTO NOWOTWORY 2019; 4, 5–6: 240–242

Słowa kluczowe: chirurgia onkologiczna, Instytut Radowy, Polskie Towarzystwo Chirurgii Onkologicznej

Wprowadzenie

Chirurgia jest najstarszą metodą leczenia nowotworów – już w starożytności za pomocą dostępnych narzędzi wycinano guzy nowotworowe, o czym wspominają zapisy odkryte w Egipcie. Jednak początki nowoczesnej chirurgii nowotworów sięgają połowy XIX wieku. Wynalezienie mikroskopu, odkrycie komórki, narkoza eterowa, antyseptyka i aseptyka wpłynęły na większe bezpieczeństwo rozległych operacji. Z kolei odkrycie promieni X i promieniotwórczości naturalnej oraz podstaw chemioterapii umożliwiło bardziej skuteczne leczenie nowotworów.

Instytut Radowy

Osiągnięcia polskiej dwukrotnej noblistki Marii Skłodowskiej-Curie odbiły się szerokim echem na całym świecie. Jeszcze w podzielonej rozbioremi Polsce, w początkach XX wieku, powstawały Komitety Zwalczenia Raka. W 1932 roku otwarto w Warszawie, przy ulicy Wawelskiej – jako Dar Narodowy dla Marii Skłodowskiej-Curie – Instytut Radowy, który był wzorowany na powołanym wcześniej instytucie paryskim. Dyrektorem placówki został absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego,

Franciszek Łukaszczyk, uczeń naszej noblistki i pierwszy polski radioterapeuta, który studiował we Francji, w Niemczech i Szwecji.

W Instytucie Radowym dominowało wówczas leczenie napromienianiem – nie było oddziału chirurgicznego, a nieliczne operacje wykonywał popołudniami Jerzy Rutkowski ze Szpitala Dzieciątka Jezus. Podczas okupacji zastąpili go, dojeżdżający ze Szpitala Wolskiego, Leon Manteuffel i jego młodszy kolega oraz asystent – Tadeusz Koszarowski.

Gmach Instytutu Radowego przy ul. Wawelskiej ze zniszczeń wojennych odbudowano w 1948 roku. Chorych na nowotwory operował wówczas poszerzony zespół Leona Manteuffla. Tworzyli go: Tadeusz Koszarowski, Hanna Werner-Brzezińska, Waclaw Sitkowski, Tadeusz Gonta oraz Witold Rudowski. Operacje odbywały się w godzinach popołudniowych.

W 1953 roku Tadeusz Koszarowski zorganizował w Instytucie Radowym pierwszy w kraju Oddział Chirurgii Onkologicznej, którego etatowymi pracownikami zostali: Tadeusz Lewiński, Albert Gerlach, Czesław Górski, Hanna Werner-Brzezińska i Andrzej Kułakowski. W ciągu następnych lat oddział ten, kierowany początkowo przez Tadeusza Koszarowskiego, a później

Zdjęcie: archiwum

Profesor Andrzej Kułakowski – założyciel Sekcji Chirurgii Onkologicznej TChP i jej przewodniczący w latach 1984–1994. Zdjęcie wykonano podczas jubileuszu 25-lecia Polskiego Towarzystwa Chirurgii Onkologicznej (maj 2019 r.)

(w okresie 1972–1992) przez Andrzeja Kułakowskiego, stał się wiodącym w Polsce ośrodkiem chirurgii onkologicznej.

Chirurg onkolog

Tadeusz Koszarowski sformułował i przedstawił następującą definicję chirurga onkologa: „Chirurg onkolog, mając pogłębioną znajomość patologii i kliniki chorób nowotworowych, dysponuje swobodnie wszystkimi znanymi metodami operacyjnymi dla dokonania optymalnego wyboru i prawidłowego wykonania leczenia chirurgicznego nowotworów oraz możliwie szybkiej i pełnej rekonstrukcji oraz rehabilitacji pooperacyjnej. Ma pełną znajomość skuteczności innych metod terapii, racjonalnie i obiektywnie ocenia swe właściwe miejsce w zespołowym rozpoznawaniu i leczeniu nowotworów, umiejętnie współpracuje z innymi specjalistami, zna wyniki leczenia i czynniki rokownicze. Prowadzi obserwację i opiekę do końca życia operowanego chorego”.

Na przełomie lat 40. i 50., a potem – w latach 60. ubiegłego wieku w kilku ośrodkach akademickich i powstających ośrodkach onkologicznych pracowali chirurdzy, którzy specjalizowali się w operacjach nowotworów. W Krakowie byli to: Jan Oszacki, Maria Leńczyk, Henryk Nosek, w Gliwicach – Stanisław Bylina, Kazimierz Lodkowski, Czesław Górski, Jerzy Adamus, w Gdańsku – Jerzy Giedroyc, Andrzej Kopacz, w Poznaniu – Czesław Wojnerowicz, w Lublinie – Mieczysław Kwiatkowski, w Łodzi

– Jan Berner, we Wrocławiu – Aleksy Woźniewski, w Bydgoszczy – Jacek Śniegocki, a w Szczecinie – Józef Koszarski i Marian Borowski.

Wymienieni lekarze, a zarazem świetni organizatorzy i społecznicy, byli pionierami chirurgii onkologicznej, która w 1961 roku została uznana w Polsce za odrębną specjalizację II stopnia, możliwą do zdobycia po uzyskaniu przez lekarza stopnia z chirurgii ogólnej. Ogólnopolski egzamin przeprowadzany był każdego roku w Instytucie Onkologii w Warszawie. Program specjalizacji z chirurgii onkologicznej obejmował chirurgię ogólną, a następnie onkologię i chirurgię nowotworów. Program był podobny do programów w tych krajach, w których taka specjalizacja była oficjalnie uznawana (m.in. Holandia, Belgia, Wielka Brytania, Stany Zjednoczone).

Ówczesny Zarząd Towarzystwa Chirurgów Polskich (TChP) miał krytyczne stanowisko wobec powstawania nowych specjalizacji zabiegowych, a chirurdzy onkolodzy z Tadeuszem Koszarowskim na czele działali nieco obok nurtów polskiej chirurgii. Andrzej Kułakowski, jako kierownik Kliniki Chirurgii w Instytucie Onkologii od 1972 roku, starał się wpłynąć na zmianę tego stanowiska. Organizował wystąpienia naukowe i rozwijał lepszą współpracę ze środowiskiem chirurgów ogólnych.

Sekcja Chirurgii Onkologicznej

Na początku lat 80. XX wieku podczas posiedzenia Zarządu Głównego Towarzystwa Chirurgów Polskich przedstawiono koncepcję powołania Sekcji Chirurgii Onkologicznej. Miała ona przybliżyć chirurgom wiedzę o nowotworach i sposobach ich leczenia. Dyskusja na ten temat miała różny przebieg i dopiero w 1983 roku, za prezesury Witolda Rudowskiego – świetnie rozumiejącego problem – Zarząd Główny Towarzystwa Chirurgów Polskich powołał Sekcję Chirurgii Onkologicznej. Jej przewodniczącym został Andrzej Kułakowski. Walne założycielskie zebranie sekcji odbyło się 27 kwietnia 1984 roku w Warszawie. Wstąpiło do niej 158 chirurgów zainteresowanych onkologią (w tym wszyscy specjaliści chirurgii onkologicznej). Każdego roku organizowano konferencje naukowo-szkoleniowe o interesującej chirurgów tematyce. Po każdej konferencji publikowano „Pamiętnik”, który rozprowadzono wśród członków Sekcji Chirurgii Onkologicznej.

Już po kilku latach działalności Sekcja Chirurgii Onkologicznej liczyła ponad 300 członków, a każda konferencja gromadziła 300–400 uczestników i miała tematyczną część szkoleniową oraz naukową część plakatową z prezentacjami i dyskusjami nad wybranymi pracami. Zarząd TChP uznał Sekcję Chirurgii Onkologicznej za najlepszą sekcję towarzystwa.

Polskie Towarzystwo Chirurgii Onkologicznej

W maju 1993 roku Andrzej Kułakowski, który rok wcześniej został dyrektorem Centrum Onkologii – Instytutu im. Marii Skłodowskiej-Curie, po 10 latach kierowania Sekcją Chirurgii Onkologicznej, zrezygnował z ponownego kandydowania na stanowisko jej przewodniczącego. Dynamiczny rozwój Sekcji oraz doroczne konferencje zintegrowały środowisko chirurgów

onkologów, które postulowało konieczność utrzymania specjalizacji z chirurgii onkologicznej. Ponadto uznano, że należy utworzyć – w miejsce sekcji w Towarzystwie Chirurgów Polskich – samodzielne Polskie Towarzystwo Chirurgii Onkologicznej (PTChO). Stanowisko takie wyraziło ponad 200 chirurgów onkologów, Zespół Krajowego Specjalisty ds. Onkologii oraz dyrektor Centrum Onkologii – Instytutu im. Marii Skłodowskiej-Curie.

W 1994 roku znowu zainicjowano dyskusję na temat specjalizacji z chirurgii onkologicznej. Jednak Zarząd Główny Towarzystwa Chirurgów Polskich nie dość mocno występował za utrzymaniem tej specjalizacji. Dlatego podczas posiedzenia Sekcji Chirurgii Onkologicznej jej członkowie podjęli jednomyślną uchwałę o powołaniu Polskiego Towarzystwa Chirurgii Onkologicznej. Chodziło o to, aby efektywnie rozwijać tę dziedzinę chirurgii i odpowiednio reprezentować interesy środowiska. Jesienią 1994 roku opracowano i zarejestrowano statut Towarzystwa, opracowano jego znak graficzny i odznakę członkowską, wybrano nowe władze i rozpoczęto działalność. Pierwszy zjazd Towarzystwa Chirurgii Onkologicznej odbył się w 1995 roku. Z czasem powstały sekcje, m.in. węzła wartowniczego czy onkogeriatryczna, a ostatnio – szczególnie prężna – Akademia Czerniaka.

Obecnie w Gdańsku, Szczecinie, Poznaniu, Łodzi i innych miastach uniwersyteckich istnieją katedry onkologii oraz kliniki chirurgii onkologicznej, a w całej Polsce specjalistycznych oddziałów chirurgii onkologicznej jest około 70. W Centrum Onkologii – Instytucie im. Marii Skłodowskiej-Curie znajdują się specjalistyczne kliniki chirurgii onkologicznej (w oddziałach w Krakowie i w Gliwicach), a w Warszawie w skład każdej kliniki narządowej wchodzi oddział chirurgiczny (w sumie 8 oddziałów).

W Polsce mamy około 1000 łóżek dla chirurgii onkologicznej. Specjalizację z chirurgii onkologicznej uzyskało już blisko 600 lekarzy, co roku 70–80 kolejnych zdaje egzamin specjalizacyjny. Polskie Towarzystwo Chirurgii Onkologicznej liczy obecnie ponad 500 członków i stale pozyskuje nowych (co najmniej 30–40 rocznie).

Polskie Towarzystwo Chirurgii Onkologicznej ma także swoje oficjalne czasopismo – *Nowotwory. Journal of Oncology*, a redaktorem naczelnym pisma przez długi czas był wieloletni sekretarz PTChO, Edward Towpik, zaś obecnie pismo redaguje prezes Towarzystwa – Wojciech Wysocki. Wszystkie istotne informacje z bieżącego życia PTChO oraz pełny tekst statutu można znaleźć na stronie internetowej www.ptcho.org.pl.

Współpraca międzynarodowa

Polscy chirurdzy onkolodzy są cenionymi uczestnikami badań naukowych w m.in. European Organization for Research and Treatment of Cancer (EORTC). Wielu jest członkami European Society of Surgical Oncology (ESSO). We władzach tych organizacji reprezentowali nas kolejno: Andrzej Kułakowski, Marek P. Nowacki, Janusz Jaśkiewicz, Paweł Murawa, Krzysztof Herman i Wojciech Polkowski.

Warto podkreślić, że już w pierwszych latach istnienia Sekcji Chirurgii Onkologicznej TChP władze ESSO powierzy-

ły jej przedstawicielom organizację kursów dydaktycznych w ramach Europejskiej Szkoły Onkologii (European School of Oncology w Mediolanie). Dzięki temu w latach 1988–1992 odbyło się w Radziejowicach sześć tygodniowych szkoleń. Uczestniczyło w nich kilkudziesięciu lekarzy z Polski, z krajów Europy Środkowo-Wschodniej i Europy Zachodniej. Wykładowcami byli wybitni onkolodzy polscy i zagraniczni. W następnych latach takie szkolenia (ponad 30 kursów) organizowała powstała w 1989 roku Polska Fundacja Europejskiej Szkoły Onkologii (PFESO) kierowana przez Wiesława Różyckiego-Gerlacha.

Ponadto polscy chirurdzy onkolodzy w 1992 roku byli współzałożycielami World Federation of Surgical Oncology Societies (WFSOS). Członkowie PTChO zasiadali w radach redakcyjnych czasopism polskich i zagranicznych, takich jak: *European Journal of Surgical Oncology*, *Seminars In Surgical Oncology*, *Journal of Surgical Oncology*, *The Breast*, *European Journal of Science Editing*, *Nowotwory. Journal of Oncology*, *Polski Przegląd Chirurgiczny*. Polacy aktywnie uczestniczą w międzynarodowych zjazdach, sympozjach i kursach, wygłaszają referaty i prowadzą sesje naukowe.

Zjazdy i szkolenia PTChO

Poza corocznym zjazdem naukowym Towarzystwa i towarzyszącej mu konferencji naukowo-szkoleniowej, pod egidą PTChO odbywa się wiele ważnych spotkań naukowych – jedną z najdłuższych historii miała konferencja *Usteckie Dni Onkologiczne*, którą organizował Zoran Stojcev. Ponadto od wielu lat chirurdzy onkolodzy spotykają się w zimie w Małopolsce podczas *Zimowego Forum Onkologicznego* (najczęściej w Zakopanem; organizują to spotkanie Andrzej Stelmach i Wojciech Wysocki). Poza tym PTChO każdego roku patronuje wielu wartościowym, często cyklicznym, wydarzeniom naukowym.

Działalność wydawnicza

Od kilku lat z wielkim sukcesem Polskie Towarzystwo Chirurgii Onkologicznej przygotowuje serię wydawniczą zatytułowaną *Biblioteka chirurga onkologa*. Ukazują się w niej monografie poświęcone konkretnym problemom leczenia chorych na nowotwory. Serię tę redaguje Arkadiusz Jeziorski. Ponadto w jubileuszowym roku Towarzystwa ukazał się nowoczesny trzypiętomowy podręcznik chirurgii onkologicznej (redagowany przez Arkadiusza Jeziorskiego, Piotra Rutkowskiego i Wojciecha Wysockiego). Członkowie PTChO są także autorami i nierzadko inicjatorami wielu innych publikacji książkowych.

Konflikt interesów: nie zgłoszono

Wojciech M. Wysocki

Centrum Onkologii – Instytut im. Marii Skłodowskiej-Curie
Redakcja Naukowa
ul. Roentgena 5
05-781 Warszawa
e-mail: wwysocki@nowotwory.edu.pl

Received and accepted: 23 Oct 2019